

MUZEUL MEMORIAL „MIHAIL KOGĂLNICEANU”. UN NOU PROIECT EXPOZIȚIONAL

Mihaela TUDOSE

„Un oraș ca Iași nu e simplă aglomerație urbană de străzi și de oameni, cu probleme edilitare, ci un album istoric, un mare muzeu de antichități naționale, o carte intuitivă de istorie a neamului”. Așa a simțit să scrie Eugen Lovinescu despre bătrânul oraș, care impresionează până astăzi orice vizitator prin numărul de locuri și monumente istorice, pe care nici o altă urbe a României nu le are. O plimbare la pas prin oraș obligă la o istorisire aproape permanentă, pentru că orice piatră sau zidire mai veche are o poveste a sa de transmis. Astfel, Nicolae Iorga scria despre Iași că „este prin sine însuși un muzeu național și o datorie sfântă ne îmbie la străduința neobosită și continuă de a îngriji monumentele sale istorice să nu fie înăbușite, desprinzându-le în toată strălucirea, neîntunecate pe orizontul trecutului nostru. Trebuie să le dăm spațiul și atmosfera necesară să respire aerul curat cu care s-au înviorat strămoșii și ctitorii care le-au clădit”¹.

Iureșul cotidian, incontestabil stăpân al secolului XXI, îl determină pe omul obișnuit, mai ales locuitor al orașului, să treacă nepăsător, indiferent și de multe ori apatic, pe lângă formele, suprafețele și culorile obiectelor ce-i însoțesc existența. „Simțul estetic”, sensibilitatea, capacitatea omului de a înțelege și de a aprecia frumosul devine, astfel, un capriciu în complexitatea șablonată, rutinată, a vieții cotidiene. În contextul creionat de noile principii ale arhitecturii și de cromatica lumii moderne, există posibilitatea „ameliorării gustului” prin cercetarea, restaurarea și protejarea unor „vechi zidiri” urbane declarate monumente istorice. Cercetându-le, aducând în atenție unele case edificate în veacuri anterioare (secolele XVIII-XIX), cu oamenii care le-au locuit și cu poveștile lor de viață, evidențiem gustul estetic și rafinamentul proprietarilor, dorința acestora de a-și construi „palate” importând modele din Apus, găsind și în acest fel posibilități de afirmare a prestigiului social-politic pe care îl aveau în epocă.

Unele dintre casele acestea, existând până astăzi, reprezintă mărturii ale formelor edilitare de arhitectură civilă în spațiul ieșean pentru sfârșitul secolului al XVIII-lea și mai ales pentru secolul XIX, relevând detalii despre semantica stilistică – adesea de inspirație neoclasică – și despre restaurările lor succesive.

Când valoarea lor utilitară este depășită, monumentele de arhitectură devin simboluri istorice, rămânând pentru contemporaneitate, aproape ca o datorie, obligația de a le include în patrimoniul local și național. Un astfel de simbol este reședința în care s-a născut, a copilărit și a locuit Mihail Kogălniceanu, aflată astăzi în Iași, pe strada ce îi poartă numele, la nr. 11, și înscrisă în *Lista Monumentelor Istorice* din anul 2004, sub codul de clasificare IS-II-m-B-03919.

¹ O. Rusu, C. Grigoriu, L. Vasiliu, *Iași – citadelă europeană*, Editura Sedcom Libris, Iași, 2003, p. 14.

CASA KOGĂLNICEANU - ISTORIA UNUI MONUMENT

În anul 1780, terenul pe care a fost construită casa – aflat în mahalaua „Muntenimea de Mijloc” – a intrat în posesia lui Mihail Hermeziu. Acesta l-a transferat, în schimbul unor părți de moșie de pe râul Cogălnic și a sumei de 4000 de galbeni, lui Ilie Kogălniceanu. „Mai gios iscălitul pomoșnicul de oblastia Bessarabiei, Mihai Hermeziul, prin această scrisoare adeverez că având eu în orașul Eși, la mahalaoa Muntenimei de Mijloc, drepte casele mele cu loc cu tot, precum prin diata maicei mele pre largu se arată, cu bună învoială și tocmală și cu voia și primirea maicei mele am făcut schimbu cu dumnealui cumnatul Ilie Kogălniceanu biv vel căminar, adică am dat mai sus pomenitele casă cu loc cu tot de istov și în veci... și dumnealui împotriva caselor mele mi-au dat giuătate de moșie stearpă, anume Crucești, ce iaste de pe stânga Prutului, în Oblastia Basarabiei la ținutul Orheiului pe apa Kogălnicului, pe care dumnealui o are zestre de pe cucoana Catinca, soția dumisale; și pentru că casele mele cu loc cu tot sunt mai de mare preț pre lângă moșia sus numită mi-au mai dat dumnealui Ilie Kogălnicianu căminar și 4000 lei, adică patru mii lei adaos (...)”².

Ilie Kogălniceanu a construit între anii 1815-1817 casa mare și alte anexe gospodărești după ce a achiziționat două terenuri învecinate aflate în proprietatea lui Iordache Boian. De altfel, prin cumpărări succesive, până către mijlocul secolului al XIX-lea, proprietatea familiei Kogălniceanu a ajuns la aproximativ 7300 mp.

Casa din Iași, în care a locuit Mihail Kogălniceanu împreună cu familia, era o casă boierească cu demisol și parter, construită pe temelii de piatră și care cuprindea la parter nouă camere și un antret, iar la demisol, trei încăperi, un gherghir și două camere. La o mică depărtare de clădire se afla casa veche și alte dependințe: bucătăria, spălătorii, hambare etc., așa cum reiese din *Raportul de expertiză* întocmit de Th. Mavromatti, la 27 noiembrie 1907, la moartea Ecaterinei Kogălniceanu³:

După evaluarea averii mobile care se urcă la suma de 8848 lei, cum se vede din inventarul aflat la dosar, lucrare care am făcut în acea zi, urmând a evalua și imobilul ramas de succesiune, în trei zile consecutive am cercetat rolurile percepției de impunere a acelu imobil, am cercetat toté încăperile și atensele imobilului precum și întinderea terenului, după cum urmează:

1. Imobilul din Jassy S. 3 a, strada Cogălniceanu nr. 11, corpul principal se compune din: 9 odăi de locuit pentru stăpân, 2 antrete unul principal și unul de serviciu. Subsorul cuprinde trei odăi, două camere și un gherghir. Sub același acoperământ în dreapta alipit de corpul principal este latrina cu trei cabine doue sus și una jos - construcția de cărămidă, temelie de piatră, acoperișul de tablă;
2. Tot în dreapta, la o mică depărtare se află o bucătărie, o spălătorie și trei odăi de locuit sub același acoperământ de tablă. Construcția de cărămidă;

² Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XXV, *Documente Kogălnicenești între 1528-1878*, Iași, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, 1933, p. 142-143.

³ Arhivele Naționale Iași (în continuare ANI), *Fond Primăria Iași*, dosar nr. 65/1907, *Succesiunea Ecaterinei Kogălniceanu*, f. 36-38.

3. În mijlocul curței se mai află două odăi și o bucătărie de vălătuci acoperite cu șindrilă. În fundul curței este un hambar de scânduri acoperit cu tablă și sub același acoperământ pivnița cu o singură hrubă cu capacitate de 3-4 vase;

4. La extremitatea opusă clădirii se găsește un grajd, o bivolarie, o droșcărie și o odae pentru viziteu, tăte de zid, sub același acoperiș de tablă;

5. Una fântână cu apă bună;

6. Trei poeți de scânduri vechi pentru paseri.

Și ograda cu loc gios cu pomi roditori în care se află și un pavilion de lemn și cărămidă acoperit cu tablă, întreg imobilul îngrădit de jur împrejur cu zăplaz de scânduri și ostrețe, iar în lungul stradei Cogălniceanu cu zid de piatră acoperit cu tablă.

Încă de la începutul secolului al XIX-lea, proprietarii palatelor și ai caselor boierești fără etaj (de multe ori li se zicea și acestora „palate”) au corectat aspectul arhitectural al construcțiilor, renunțând la bolta pentru trăsuri. Așa a fost și cazul „palatelor” lui Mihail Kogălniceanu: cel de vară din susul Copoului (azi Casa Memorială „Mihail Sadoveanu”) și cel din mahalaua „Muntenimii de Mijloc” (azi Muzeul Memorial „Mihail Kogălniceanu”). Mihail Kogălniceanu, cel iubitor de fast, cum îl numește G. Călinescu, neiertându-l, avea și la șosea în București o casă cu coloane grecești, de fapt trei corpuri de case, șopron, parc cu pavilioane și statui, grădina cu pomi fructiferi, patru trăsuri, galerie de tablouri de valoare.

„Palatele” acestea boierești aveau în componență încăperi cu diferite destinații: dormitoare, camere de zi (salonașe), birou și obligatoriu un salon mare destinat balurilor, seratelor, jocului de cărți și chiar reprezentațiilor teatrale. La o anume distanță de casa boierească existau, ca anexe, alte încăperi la fel de necesare: bucătării, hambare, ferede, locuințe pentru servitori, grajduri, șuri pentru trăsuri.

Începând cu perioada *Regulamentului Organic*, „boierimea era cuprinsă de o adevărată sete de inovațiuni, de petreceri, de ducere a unui trai copiat întocmai după acel al lumii mari din Apus”, notează Radu Rosetti⁴, astfel că moda saloanelor se răspândește cu repeziciune în Principate.

Salonul, având de regulă o latură cu absidă spre exterior, unde se aflau ferestre și unde se instala pianul, devine treptat spațiul central al casei, locul unde se etalau lucrurile cele mai de preț ale proprietarului. Începând cu mijlocul secolului al XIX-lea, mobilierul se schimbă, cel turcesc cedând treptat locul celui franțuzesc, de stil Ludovic al XIV-lea, Ludovic al XV-lea, Ludovic al XVI-lea, astfel că „divanurile late s-au cioplit în forme de canapele elegante...”, așa cum scria Vasile Alecsandri. Salonul era, potrivit lui Nicolae Iorga, locul „unde se convorbea, se dănțuia, se făcea muzică, se juca cărți, se innodau intrigi de dragoste și se uneltea împotriva cârmuirii”.

În această casă s-a născut, la 6 septembrie 1817, Mihail Kogălniceanu, primul din cei zece copii ai soților Ilie și Ecaterina Kogălniceanu. Aici s-a bucurat de copilărie și și-a început educația. De aici și-a început ascensiunea în elita culturală, socială și politică a vremii sale.

Banii necesari fiului său Mihail pentru studii, edituri și reviste l-au obligat pe aga Ilie Kogălniceanu să zălogească această proprietate între anii 1834-1850. Pentru 4000 de galbeni, casa a fost adjudecată provizoriu, la 1851, de Iancu Al. Cantacuzino, „dar nici provizionatul”,

⁴ Radu Rosetti, *Amintiri*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996.

nici „înstrăinarea deghizată” n-au întrerupt posesia Kogălnicenilor asupra proprietății pe care, în anul 1858, după căsătoria sa cu Ecaterina Jora (1852), Mihail Kogălniceanu o răscumpără devenind deplinul proprietar, terenul având 6300 mp, casa principală 340 mp și atenansele 182 mp⁵.

Kogălniceanu însuși notează despre răscumpărarea acestor case, așa cum reiese din însemnările sale din *Ceaslovul nașterilor și morților familiei Kogălniceanu*: „Astăzi în 7/19 augustu 1859, vineri la 6 ½ ore după amiază, chiar în momentul când intram pe poartă viind cu poșta de la Focșani, de la Comisiunea Centrală, în casele părintești din Iași, rescumpărate de mine, s-au născut fiul meu al doile, Joan⁶”. Tribunalul Iași, Secțiunea a III-a, certifica, mai târziu, răscumpărarea imobilului de către Mihail Kogălniceanu: „Motivat de cererea D-nei Lucia M. Kogălniceanu și pe baza referatului Domnului Arhivariu al acestei secțiuni; Subsemnatul certifică că: din lucrările aflătoare în acest Tribunal nu se găsește vreo contestațiune asupra vânzării caselor din strada Kogălniceanu de către Dl. Iancu Alecsandru Cantacuzino către Dl. Mihail Kogălniceanu, de la anul 1858, adecă o mie opt sute cinci deci și optu, iunie 17, data legalizării Actului de Vânzare Nr. 2446 și până în prezent. Drept care i se eliberează prezentul certificat. Grefier ..., 9 Mai 1888⁷”.

*

Casa aceasta i-a avut oaspeți de seamă pe pașoptiștii Costache Negri, Vasile Alecsandri, Alecu Russo, dar și pe conducătorii importanți ai Moldovei și ai statului unificat din secolul al XIX-lea – Mihail Sturdza, Grigore Alexandru Ghica, Alexandru Ioan Cuza și Carol I.

În casele sale părintești se afla Mihail Kogălniceanu când a primit vestea alegerii lui Alexandru Ioan Cuza drept candidat la tronul Moldovei. „Când i se aduse acasă moțiunea s-o semneze, Kogălniceanu întrebă pe Alexandru Beldiman asupra cui s-au decis membrii partidei sale. Când află că propozabilul era Cuza, exterioriză o stare de perfectă mulțumire⁸”.

La cea de-a cincea vizită a sa făcută la Iași în aprilie 1869, principele Carol a fost găzduit în casele lui Kogălniceanu: „Pentru 9 april 1869, fiind stabilită ziua celei a cincea veniri în Iași a Prințului Domnitor Carol I, Municipalityea, în unire cu toate celelalte autorități luară toate măsurile trebuitoare pentru o impunătoare primire și găzduire a Înaltului Oaspe. Întreg orașul fu împodobit cu arcuri cu verdeață, steaguri naționale (...) pregătindu-se de astădată locuința sa în casele familiei lui Mihail Kogălniceanu, din Sărărie, care fură amenajate pe cheltuiala Primăriei, în scopul primirei cât mai strălucite a Prințului Carol I. Trebuie știut că, până la acest moment, marele bărbat de Stat al Moldovei, Kogălniceanu, nu însoțise încă nici odată la Iași pe Vodă Carol (...)⁹”. Foaia locală „Progresul”, relatând această vizită pe care Prințul o făcea la Iași, nota: „În mijlocul aclamațiunilor celor mai vii și a unei iluminațiuni splendide a întregului oraș, Carol Vodă ajungând la locuința sa, fu primit de elita societății

⁵ ANI, *Fond personal Gheorghe Băileanu*, dosar nr. 28, f. 15.

⁶ Biblioteca Academiei Române, *Arhiva Kogălniceanu*, mapa XIII, Mss. 14.

⁷ ANI, *Fond Tribunalul Iași*, Secțiunea a III-a, dosar nr. 5 (390)/1888-1889, f. 15.

⁸ A. Z. N. Pop, *Pe urmele lui Mihail Kogălniceanu*, București, Editura Sport Turism, 1979, p. 176

⁹ N. A. Bogdan, *Regele Carol I și a doua sa capitală*, București, Institutele de Arte Grafice C. Sfetea, 1916, p. 133.

noastre, având în cap pe principele Grigorie Mihail Sturdza. Prefectul districtului și mai mulți deputați și orășeni notabili au fost poftiți la prânzul Măriei Sale¹⁰.

Aceiași atmosferă de sărbătoare o surprinde și Foaia „Secolul al XIX-lea”, care redă, într-un articol din numărul din 12 aprilie 1869, „entuziasmul spontan al unui popor liber” venit să-și manifeste recunoștința și devotamentul față de Principe: „în acel moment orașul întreg s-a transformat într-o mare flacăra, atât de numeroase erau focurile bengale, focurile de artificii și luminile ce se aprinsese pretutindeni. Un ura neîntrerupt a însoțit pe M. Sa de la barieră până la Catedrală și de aici până la casele domnului Cogălniceanu, destinate pentru locuința M. Sale”¹¹.

În anul 1880, în casa Kogălniceanu, plină de invitați, era serbat cu mare fast Crăciunul. Rudolf Suțu ne spune că „tot ce Iașul a avut mai distins s-a adunat la această serbare, pentru a putea admira un frumos pom de Crăciun”¹², cum în foarte puține case ale vremii găseai. Pomul era așezat în sala rotundă, cu ferestrele în spre o frumoasă grădină, pe locul căreia s-a clădit astăzi o anexă a Orfelinatlui de Resboi. Jucărele pentru copii, lumânări de toate culorile, bombițe și nuci aurite și argintate, roșcovi și smochine, cutiuți elegante cu bomboane fine de la Darinet și Poitevin... Dar nici cei mari nu erau uitați!... Pentru fiecare era câte o atențiune care însă costa destul de scump, în obiecte de artă și altele. O orchestră cânta pe o estradă și toți se veseleau”¹³.

În anul 1888, bolnav și având probleme financiare cărora cu greu le mai putea face față, Mihail Kogălniceanu a ipotecat casa, pentru 40 000 de galbeni, Creditului Urban, așa cum reiese din „Procurațiunea” făcută fiicei sale Lucia, prin care „Subsemnatul o autorizez pe d-na Lucia Kogălniceanu, fiica mea, se ceară împrumut pentru mine și în numele meu de la Societatea de Credit Funciar din Iassy suma de lei noi 40 000 (...) și se ipotechează casa mea din orașul Iassy, dispărțitura a treia, strada Cogălniceanu nr.11, situată pe loc moștenesc și care se învecinează cu strada Poni și Paladi”¹⁴. Conform Jurnalului nr. 2541/16 mai 1888, bazat pe Certificatul nr. 874/1888 – prin care G. Scorțescu, Norbert Cugler și Năstase Melinte atestă nezălogirea imobilului – și pe declarația nr. 1068/ 1888 a Catincăi Kogălniceanu că nu are pretenții dotale sau extradotale asupra casei, tribunalul Iași, Secțiunea a III-a, a acordat împrumutul și a stabilit ca în primul rang să rămână ipoteca Societății Creditului Urban pentru împrumutul de 40 000 lei, iar doamna Ecaterina Kogălniceanu să aibă al doilea rang pentru suma de 23 500 lei pe care i-o datora soțul său. De-a lungul timpului, pe „Ulița din dosulu Bunei Vestiri” s-au ridicat noi construcții și s-au făcut multe îmbunătățiri. La comanda lui Kogălniceanu, tot în anul 1888, arhitectul Carol von Kugler a corectat aspectul arhitectural al casei, dându-i forma neoclasică pe care o are și astăzi.

*

Ruinat de boală și asaltat de creditorii, Mihail Kogălniceanu a încetat din viață la 20 iunie 1891, la Paris. Conform dorinței sale testamentare, a fost adus în țară și dus spre cimitirul

¹⁰ *Ibidem*, p. 137.

¹¹ *Ibidem*, p. 146.

¹² Rudolf Suțu, *Iașii de odinioară*, Iași, Viața Românească, 1928, vol. II, p. 470.

¹³ *Ibidem*, p. 470.

¹⁴ ANI, *Fond Tribunalul Iași*, Secțiunea a III-a, dosar nr. 5 (390)/1888-1889, f. 27.

Eternitatea din urbea sa natală, după o impresionantă slujbă oficiată la Catedrala Mitropolitană. După decesul lui Mihail Kogălniceanu soția sa și fiica Lucia au rămas coproprietarele imobilului¹⁵.

Pentru vechea datorie, casa a fost scoasă la vânzare de Creditul Urban Iași, în anul 1894, prin licitație, pornind de la suma de 41 000 lei, la care s-au înscris domnii Al. Velciu, B. Vexler și doamna Ecaterina Kogălniceanu. Văduva lui Mihail Kogălniceanu i-a obligat pe succesori să lichideze datoriile, după care imobilul a fost adjudecat asupra ei, avocatul Stelian oferind în numele clientei sale suma cea mai mare, 49 000 lei. Substituindu-se soțului decedat, Ecaterina (și fiica ei) a dobândit dreptul de a continua habitațiunea casei. După un an Creditul Urban a radiat ipotecile¹⁶.

În luna februarie 1895, Președintele Tribunalului Iași, Secțiunea a III-a, îl autoriza pe Șeful Portăreilor „de a executa, la stăruința persoanei în drept, ordonanța de adjudecare investită de acest tribunal cu formula executorie la nr. 39/1895”, așa cum reiese și dintr-un document de arhivă¹⁷, ce poartă și semnătura Ecaterinei Kogălniceanu.

Conform Procesului Verbal nr. 247/1895, văzând autorizația de executare dată de Tribunalul Județean Iași, Secțiunea a III-a, prin adresa nr. 39 din 1895, Constantin Boian, Șeful Portăreilor, s-a deplasat în strada Kogălniceanu, nr. 11, „unde găsim-o personal pe doamna Catinca Kogălniceanu a pus-o în posesiunea imobilului adjudecat asupra sa”, făcând și o descriere a situației în care se găsea proprietatea¹⁸.

În același an, 1895, în casele din Mahalaua Muntenimii de Mijloc, răscumpărate acum de Ecaterina Kogălniceanu, a avut loc nunta nepoatei sale de fiică, Lucia Vârnav, căsătorită cu Constantin Krupenschi.

*

Ecaterina Kogălniceanu, deși bolnavă, i-a supraviețuit soțului, până în noiembrie 1907. După moartea ei, casa a rămas moștenitorilor de drept: Constantin, Lucia, Vasile și nepoților: Eliza și N. N. Krupenski, Ioana și Mihail I. Kogălniceanu. Lichidarea succesiunii a durat câțiva ani, timp în care casa a mai garantat și noile datorii făcute de Ioana (Jeanna) Weisbeck – fiica lui Ion Kogălniceanu, căsătorită cu Rudolf Weisbeck – la bancherii din Iași. În noiembrie 1913, casa și proprietatea au fost definitiv adjudecate de Tribunalul Iași către Lucia L. Bogdan (n. Kogălniceanu), care din 1918 rămâne singura proprietară, prin ieșirea din indiviziune a lui Nicolae Krupenski.

În 1918, Lucia Bogdan a închiriat casa Ministerului de Război, astfel că aici a funcționat Curtea Marțială, a cărei activitate a dus, din păcate, la degradarea imobilului. Doi ani mai târziu, în 1920, fiica lui Mihail Kogălniceanu a vândut întreaga proprietate (terenul, casa, atenansele) Societății „Ocrotirea Orfanilor din Război”, patronată de prințesa Olga Sturdza, cu suma de 160.000 lei, așa cum reiese din Actul de vânzare-cumpărare încheiat între doamna Lucia L. Bogdan și domnul Lascăr Rosetti din Iași, avocat, reprezentantul Societății.

¹⁵ ANI, *Fond personal Gheorghe Băileanu*, dosar nr. 28, f. 16.

¹⁶ ANI, *Fond personal Gheorghe Băileanu*, dosar nr. 110/1971, f. 43.

¹⁷ ANI, *Fond Tribunalul Iași*, Secțiunea a III-a, dosar nr. 158/1895, f. 22.

¹⁸ *Ibidem*, f. 23.

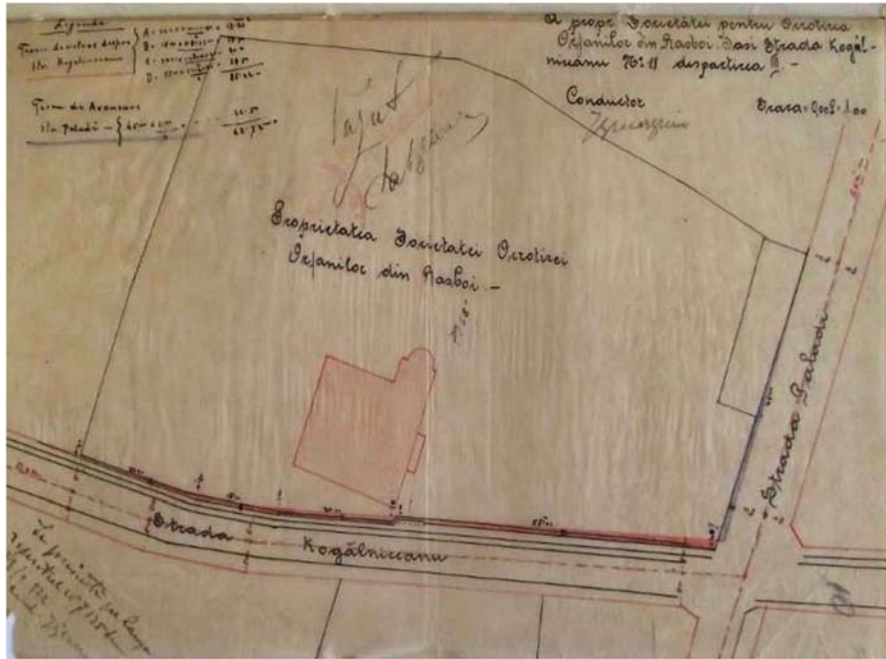

Fig. 1 Planul terenului casei Kogălniceanu la 1922

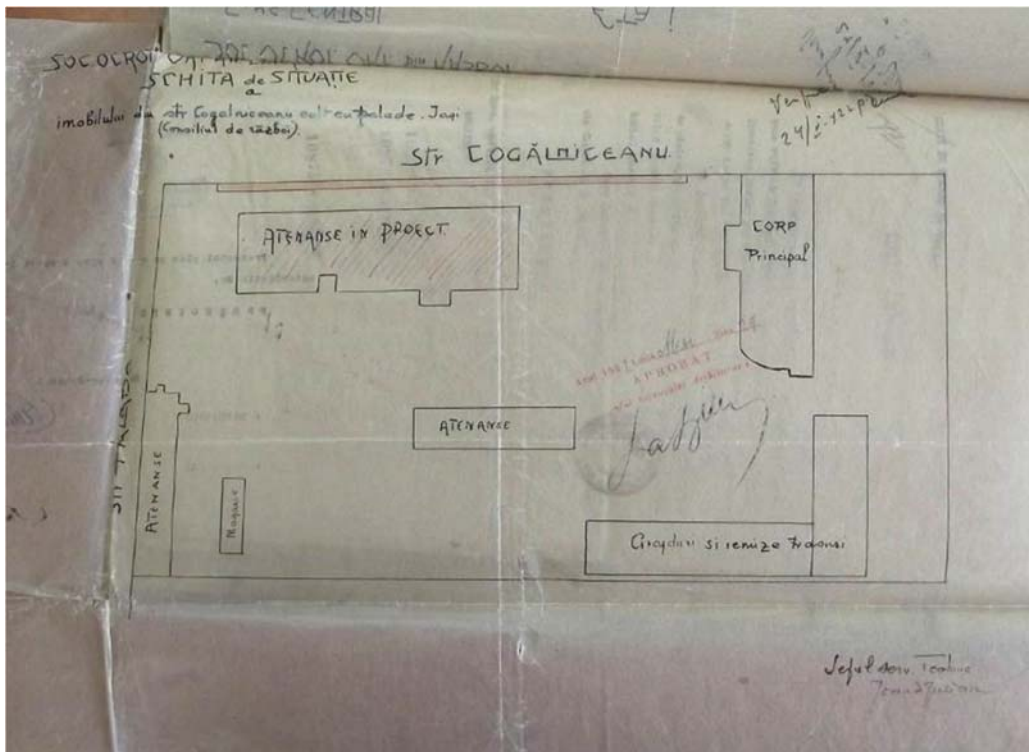

Fig. 2 Planul Planul de situație cu anexele casei (1922)

Casa locuită odinioară de familia Kogălniceanu a fost foarte bine conservată¹⁹. Dependențele, însă, au fost dărâmate și înlocuite cu imobile cu etaj construite după planurile întocmite de Olga Sturdza și având aprobările necesare de la Primărie, noile construcții urmând a servi ca și locuințe pentru orfani. Imobilele acestea aflate pe fosta proprietate a familiei Kogălniceanu nu se mai păstrează astăzi, pe locul lor construindu-se acum un corp de clădiri aparținând Universității de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa” Iași, Facultatea de Bioinginerie.

În 1934, prin autodizolvarea Societății „Ocrotirea Orfanilor din Război”, casa cu toate noile clădiri din incintă a revenit Epitropiei Institutelor Școlare „Gheorghe Mârzescu”²⁰.

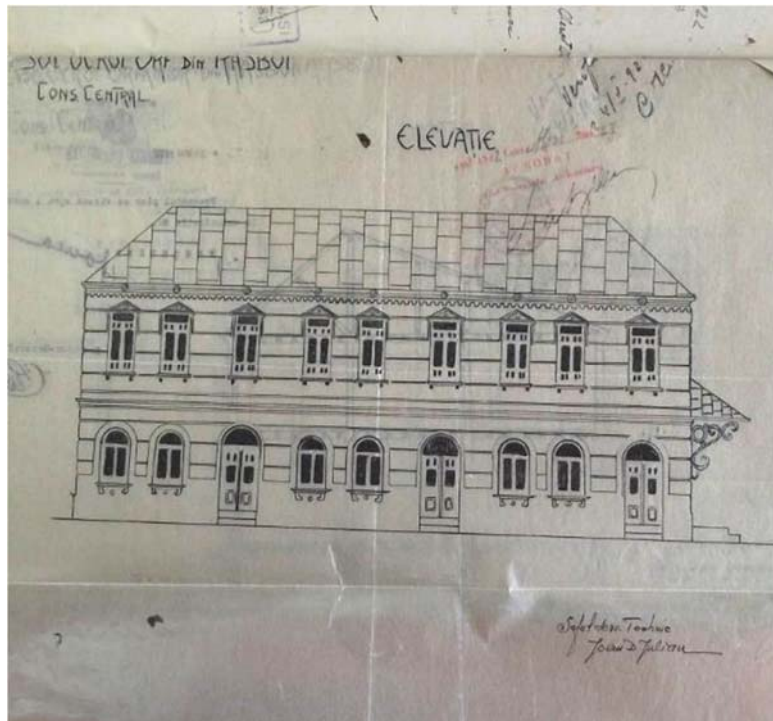

Fig. 3 Planurile imobilelor ce urmau a fi construite de Societatea Orfanilor de Război

¹⁹ *Ibidem*, f. 17.

²⁰ „Monitorul Oficial”, Nr. 287/12 decembrie 1934, f. 7851.

Fig. 4 Fațada casei Kogălniceanu (1934)

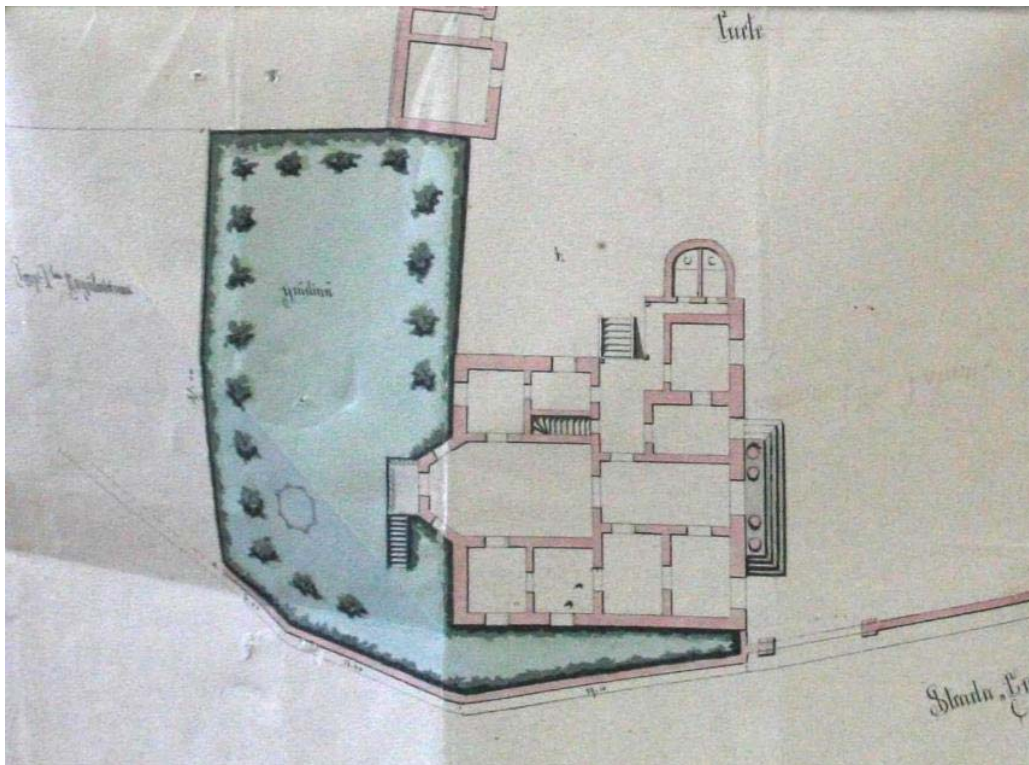

Fig. 5 Planul casei Kogălniceanu, Iași, 1934 (detaliu)

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, casa a suportat grave deteriorări, așa cum reiese din Procesul-verbal nr. 977 și 30 din 22-26 februarie 1946 ale Circumscripției III de Poliție Iași: „Avea lipsă jumătate din fermă, un morman de moluz pe trei odăi dinspre curte. Pretutindeni tavanele cu grinzele frânte a căror capete atârnau pe dușumele, stuhăritul cu crengi de sârmă susținea o sumedenie de figurine de tencuială, putregaiuri, băligar și sticle”²¹.

²¹ ANI, *Fond personal Gheorghe Băileanu*, dosar nr. 30, f. 69.

Fig. 6 Casa Kogălniceanu, fațad principală (c. 1950)

Fig. 7 Profesorul Băileanu în curtea Casei Mihail Kogălniceanu (c. 1950)

Conform actului nr. 4993/1950, profesorul universitar Gheorghe Băileanu, Președintele Epitropiei Institutelor Școlare, a refăcut, între anii 1946-1948, clădirile din incinta proprietății, iar casa a fost parțial reconstruită. Prin grija profesorului Gheorghe Băileanu s-a păstrat forma originală a casei și, de asemenea, au fost conservate ușile, ferestrele

Fig. 9 Sală de mese a Epitropiei după 1947 (salonul rotundă)

Astfel, casa „Mihail Kogălniceanu” și clădirile aflate în perimetrul proprietății au devenit cămine studențești ale mai multor institute de învățământ superior, din 1954 până în 1964 găzduindu-i pe studenții mediciști.

Deși a fost declarată monument istoric încă din anul 1955, prin efortul susținut al aceluiași profesor Gheorghe Băileanu²⁶, între anii 1967-1968, casa „Mihail Kogălniceanu” a fost supusă de către conducerea Institutului de Medicină unor reparații necorespunzătoare care au avut ca rezultat pierderea elementelor originale de arhitectură: Podul original, construit din 80 de grinzi masive de stejar a fost înlocuit cu un planșeu din beton armat; Ușile decorate cu elemente de feronerie și ferestrele au fost înlocuite; Stucaturile au fost distruse; s-au înlocuit sobele și dușumelele. Casa a stat inundată timp de șase luni, iar apoi demisolul a fost transformat în magazie de alimente²⁷.

Doi ani mai târziu, prin Ordinul de transfer nr. 1397/24 decembrie 1970, emis de Ministerul Învățământului, Casa „Mihail Kogălniceanu” și terenul aferent au trecut din proprietatea Institutului de Medicină în patrimoniul Muzeului de Istorie a Moldovei, fără precizarea suprafeței exacte. Dincolo de conotațiile administrative, acest transfer are și semnificațiile unui act reparatoriu față de „un om genial, cel mai mare conducător cultural și politic pe care l-au avut românii în epoca modernă”²⁸, casa devenind muzeu.

²⁶ ANI, *Fond personal Gheorghe Băileanu*, dosar nr. 30/1971, *Despre demersul de a declara casa Mihail Kogălniceanu monument istoric*, f. 69.

²⁷ ANI, *Fond personal Gheorghe Băileanu*, dosar nr. XXVII, f. 136.

²⁸ N. Iorga, *Oameni cari au fost*, Editura pentru Literatură, București, 1939, vol. IV, p. 11.

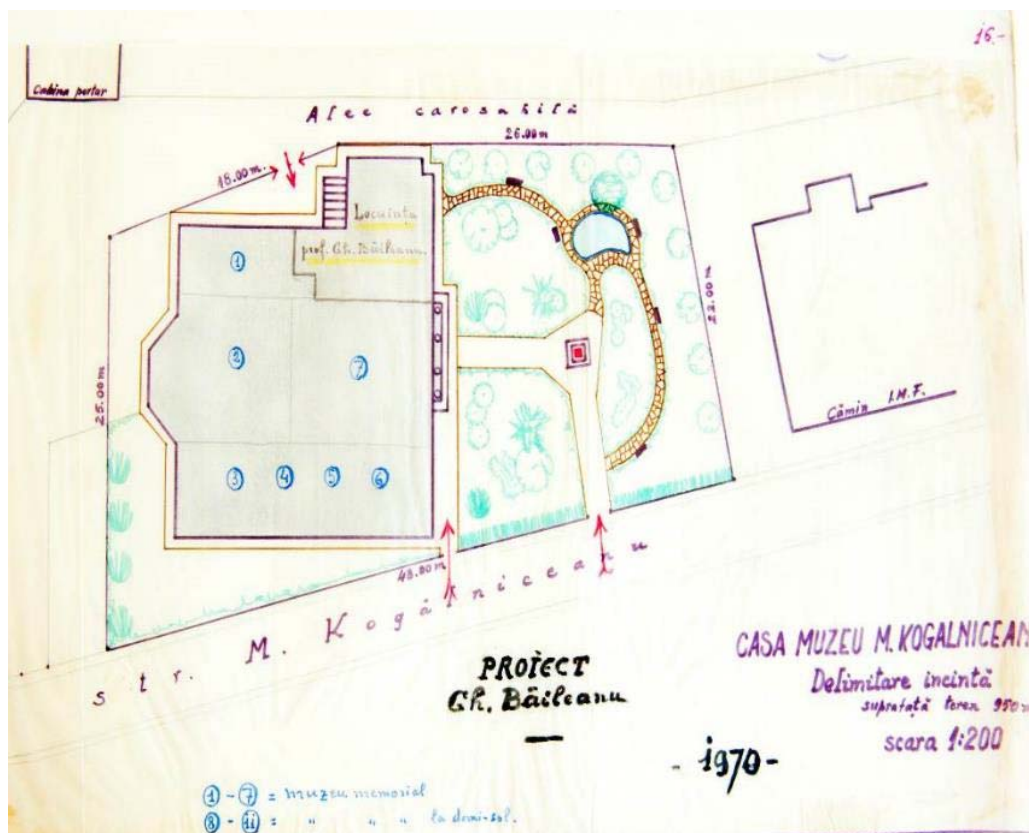

Fig. 10 Plan de situație pentru amenajarea Muzeului (Gh. Băileanu)

Deși nu foarte cunoscut în peisajul cultural local și național, Muzeul Memorial „Mihail Kogălniceanu” din Iași este un „loc de memorie”, dar și „cu memorie” și reprezintă, alături de alte vechi zidiri ieșene care au aparținut familiei Kogălniceanu, un reper spațio-temporal la care suntem obligați să raportăm „rutele de viață creatoare” ale istoricului, gazetarului, scriitorului, avocatului, omului politic, dar și pe ale omului Mihail Kogălniceanu (1817-1891). Personalitate complexă a secolului al XIX-lea, „natură aleasă” dintre cele „ce cu greu încap câte două alături într-un veac” (A. D. Xenopol), „acest om genial” a fost un remarcabil orator și diplomat, exponentul generației de ctitori ai României moderne, ale cărui obiective declarate și perseverent urmărite au fost dezvoltarea conștiinței naționale, făurirea statului național, obținerea, recunoașterea și respectarea independenței. Mihail Kogălniceanu a fost aghiotant domnesc pe vremea lui Mihailache Sturdza, director al Teatrului Național din Iași (alături de V. Alecsandri și C. Negruzzi), fondator și redactor al revistei „Dacia literară”, profesor la Academia Mihăileană, participant la revoluția de la 1848, mare unionist și cel mai important colaborator al lui Alexandru Ioan Cuza, membru al Divanului Ad-hoc, prim-ministru, ministru de externe, ministru de interne și ministru plenipotențiar al României în Franța.

Edificiul funcționează ca muzeu din anul 1971 (14 februarie), primul muzeograf fiind profesorul universitar Gheorghe Băileanu, cel care mai lucrase în muzeistică, având studii de specialitate la Paris.

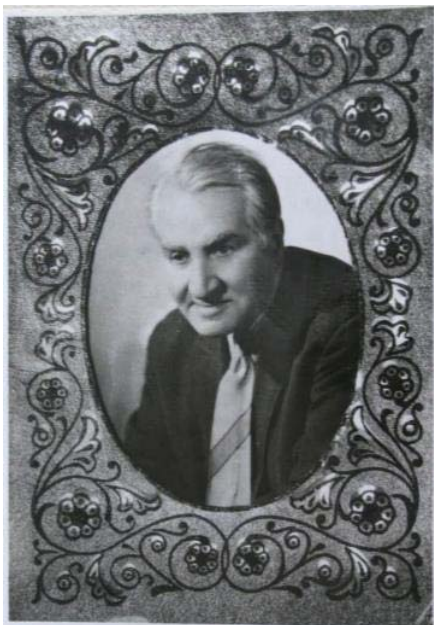

Fig. 11 Gh. Băileanu, întemeietorul Muzeului

Merită consemnate aceste prime încercări de amenajare a spațiului muzeal așa cum au fost transmise chiar de Gheorghe Băileanu: „Reîmputernicit custode (Adresa nr. 1315/18 iulie 1971, președinte Al. Husar și director Constantin Florea) am întocmit tematica și documentarea, am înzestrat Muzeul „Mihail Kogălniceanu” cu 28 piese autentice (...). Este stadiul la care am adus muzeul la finele anului 1971. La 11 ianuarie 1972 s-a instalat noul director al Complexului muzeistic (profesorul Ion Arhip) și, după o lună s-a prezentat la casa Kogălniceanu actualul muzeograf. Clădirea i-a stat la dispoziție la cheie, curată, încălzită, cu 28 piese de mobilier. Noul venit a respins tematica mea, zicând că nu este bună (...). Totul va fi proiectat cinematografic și pe pereți vor atârna numai 2-3 tablouri în ulei²⁹.

²⁹ ANI, *Fond personal Gheorghe Băileanu*, dosar nr. 30/1971, f. 69-70.

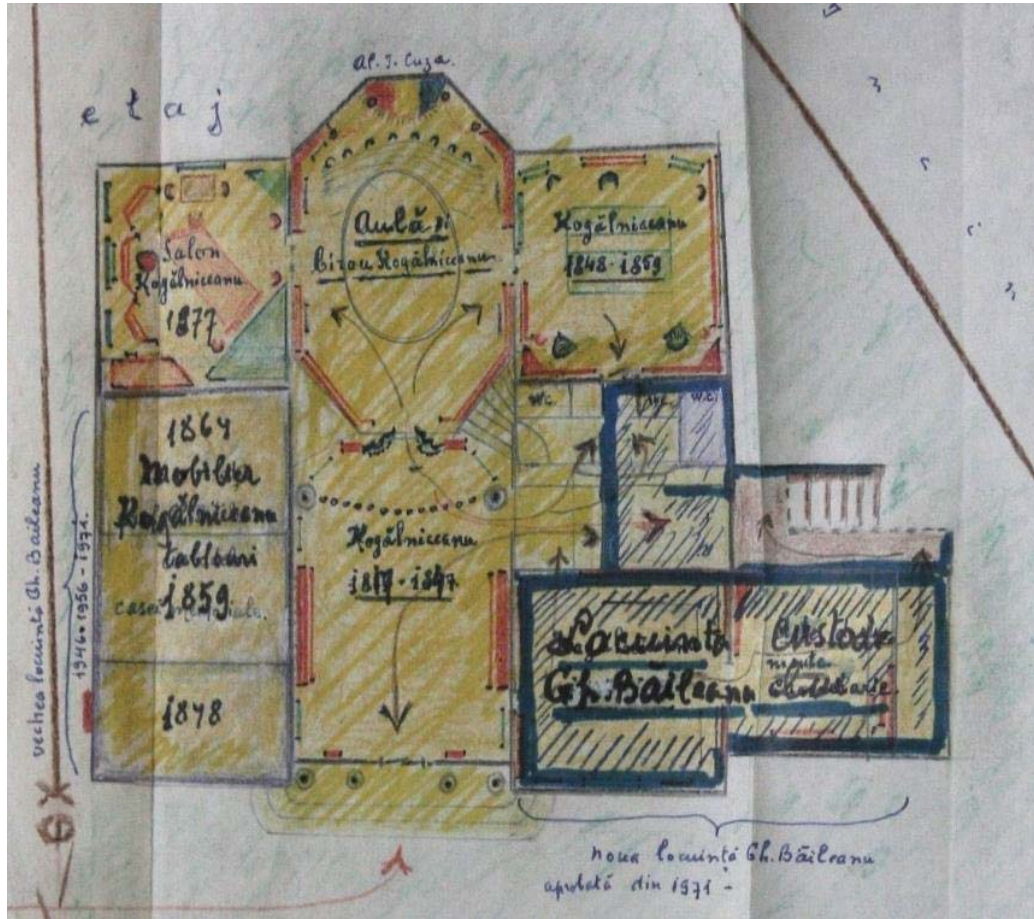

Fig. 12 Propunere tematică a profesorului Gheorghe Băileanu

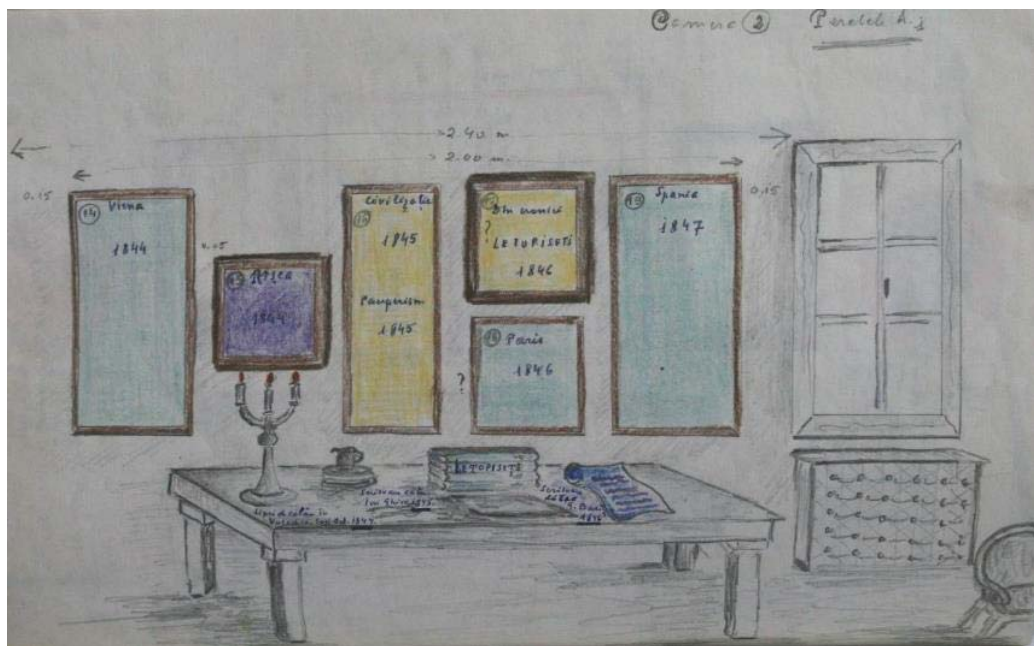

Fig. 13 Propunere tematică pentru Sala 2

Fig. 14 Propunere tematică a profesorului Gheorghe Băileanu

Cu toate acestea, profesorul Băileanu a indicat noului venit sursele deținătorilor de obiecte Kogălniceanu, depistate și urmărite de el, numele și adresele lor: Valentina Eliade, Dinu Ghica, Laurette Cruțescu (n. Lecca), Radu Constantinescu, Madelena Bogdan, Vladimir Alexandru, Marcella Pogonat, Fulvia Calligari, Maria Don, Radu Beldiman, Krupenschi, familia Mârzescu (Iași)³⁰. De asemenea, tot el l-a atenționat că „Mihail Kogălniceanu a vândut o parte din mobila sa din Iași lui Christian Tell. Această mobilă se găsește la Ploiești și cred că s-ar putea achiziționa cu 3-4000 lei. Ea se găsește în perfectă stare. De asemenea, se pot achiziționa și alte obiecte originale de la Mihai I. Kogălniceanu”.

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași păstrează în Fondul personal „Gheorghe Băileanu” informații despre dificultățile întâmpinate de acesta în demersul de a transforma casa lui Mihail Kogălniceanu în muzeu.

De la primele încercări de amenajare a spațiului muzeal și până în prezent, edificiul a fost supus, în timp, unor procese de consolidare – restaurare, expoziția permanentă a muzeului trecând prin etape succesive de documentare, restructurare tematică și amenajare. De-a lungul timpului, merite deosebite la realizarea tematicii și a expoziției de bază a muzeului au avut muzeograful Alexandru Radu, Petre Abrudan și Georgeta Crăciun.

³⁰ ANI, *Idem*, dosar nr. 118, f. 9.

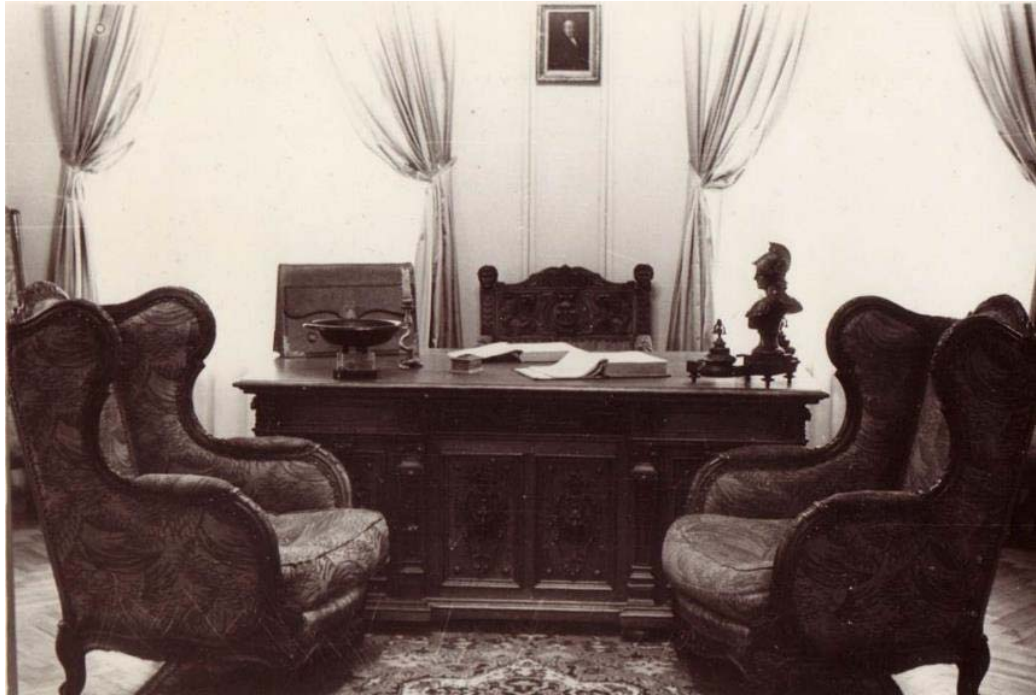

Fig. 15 Biroul lui M. Kogălniceanu

Fig. 16 Amenajarea Sălii 2

Fig. 17 Imagine din sala 2

Fig. 18 Imagine din dormitor

Fig. 19 Imagine din Salon

Fig. 20 Imagine din Sufragerie

Fig. 21 Imagine din Sufragerie

După 23 de ani de activitate, datorită umidității excesive, în anul 1994 clădirea muzeului a intrat într-un proces de consolidare-restaurare care a durat până în anul 1999. Reorganizarea tematică a expoziției de bază s-a făcut după un proiect al muzeografului Violeta Onișoru, proiect care ne-a oferit repere importante în efortul de elaborare a noii tematici.

Fig. 22 Amenajare muzeală din perioada 1999-2009

Fig. 23 Amenajare muzeală din perioada 1999-2009

Există în prezent o adevărată cerere pentru patrimoniu, în creștere și în România, datorată unor interese de ordin cultural, dorinței de cunoaștere a trecutului și de înțelegere a originilor socio-culturale și intelectuale, de înțelegere a societății în care trăim, și chiar nevoii de identitate. Pentru a satisface această solicitare a unui public deseori destul de exigent și bine informat, este nevoie de o nouă viziune în organizarea tematică a unui muzeu de istorie, în general și a unui muzeu memorial, în mod particular. Spre deosebire de un muzeu de istorie care-și expune patrimoniul după anumite criterii științifice, muzeul memorial are menirea de a reconstitui aspecte de viață cotidiană, dar și legate de activitatea unor mari personalități, cu valoare de simbol la nivelul comunităților locale sau naționale. Astfel publicul vizitator poate să-și satisfacă nevoia de inedit, curiozitatea, trăirea unor experiențe culturale pentru educarea personală sau a familiei, dorința de a vedea o comunitate asemănătoare sau de a avea experiențe cu totul diferite față de viața de zi cu zi.

Proiectul actual de redefinire tematică și reamenajare a spațiului expozițional, derulat în perioada 2009-2012, a urmărit reconstituirea atmosferei unei case boierești de secol XIX, punând în valoare un bogat patrimoniu ce se leagă în bună măsură de numele și familia lui Mihail Kogălniceanu.

Completând sfera documentară oferită de celelalte muzee de profil din fosta capitală a Moldovei, expoziția cu caracter memorialistic reface ambientul unor încăperi specifice locuinței boierești de la jumătatea secolului al XIX-lea: holul, camera de primire, dormitorul, salonul doamnei, sufrageria și biroul, un important suport științific reprezentându-l *Inventarul din Dosarul succesiunii Ecaterinei Kogălniceanu*, identificat de noi în Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României, Fond Mihail Kogălniceanu, Dosar nr. 13, *Moștenirea Ecaterinei Kogălniceanu*.

Interioarele imobilului, care nu aveau o linie decorativă unitară și care erau pictate, „uloiate, ornamentate cu stucaturi”, astăzi și-au schimbat cu totul aspectul. Întrucât lucrările de restaurare efectuate în perioada 1994-1999 nu au scos la iveală urmele vechilor zugrăveli, nu s-a putut realiza o tratare a pereților salonului și sufrageriei în acord cu descrierea pe care a lăsat-o mărturie profesorul Gheorghe Băileanu: „Tavanul și câmpul sunt pictate cu scene bucolice și georgice, precum și cu lambriuri la partea inferioară a salonului. Sufrageria era uloiată cu lambriuri aparente ce doreau să imite faldurile de catifea”. Sub aspect compozițional spațiul muzeal a fost tratat diferit, în unele săli fiind aplicat tapet, iar în altele motive decorative formate

din cornișe și casete de stucatură, ritmate, în funcție de registrul general propus și respectând caracteristici stilistice care să redea casei aspectul neoclasic de odinioară.

Mobilierul din lemn sculptat, realizat în stilurile oriental, renașcentist, Biedermeier, Ludovic al XV-lea, Ludovic al XVI-lea, Napoleon al III-lea, mobilierul din lemn dorat și cu împletitură din pai, două „grands buffets” din stejar, biroul, oglinda dorată, vasele din porțelan de Sèvres, tablouri, candelabre, sfeșnice, covoare, precum și farfuriile din porțelan și tacâmurile din argint, unele decorate cu monograma lui Mihail Kogălniceanu, paharele pentru vin sau apă din cristal de Baccarat, fructierele din porțelan cu monogramă și alte obiecte de artă decorativă sunt menite să creioneze un cadru ambiental specific unei familii boierești care, de multe ori, avea oaspeți de seamă, dar și să pună în evidență rafinamentul deosebit al proprietarilor. Sigiliul cu monogramă, servieta de diplomat (cu cifru), cutia pentru pălării (cu monogramă), o lampă de birou, trusa de birou, o călimară și o scrumieră care i-au aparținut lui M. Kogălniceanu, însemnele lojei masonice al cărui membru a fost, fotografiile ale urmașilor săi, costumul popular și bijuterii care au aparținut Ecaterinei Kogălniceanu sunt valoroase piese de patrimoniu, care conferă autenticitate ambientului creat.

Spre deosebire de precedentele amenajări expoziționale, actualul circuit muzeal include și un *magazin* destinat vânzării biletelor, publicațiilor muzeale (pliante, broșuri, reviste și lucrări de specialitate) și a unor suveniruri realizate de firme specializate: cărți poștale (cu imagini din muzeu și piese de patrimoniu deosebite, fotografii ale urmașilor lui Mihail Kogălniceanu), pixuri personalizate, căni, magneți pentru frigider, lingurițe cu monogramă (replici după cele originale din patrimoniul muzeului), suporturi ceramice, port-carduri, etc. Dincolo de scopul comercial, toate aceste suveniruri au și rolul de a promova imaginea muzeului în spațiul cultural local și național. Tot în acest spațiu, care păstrează caracteristici ambientale specifice interioarelor din secolul al XIX-lea, este montat un infotuch care să faciliteze accesul publicului la informații referitoare la scrisori, reviste, fotografii, medalii și decorații, obiecte personale originale existente în patrimoniul muzeului și care nu au putut fi valorificate în noua abordare tematică, dar care pot constitui o importantă bază documentară pentru a surprinde diversele aspecte ale vieții și activității genialului om de stat care a fost Mihail Kogălniceanu.

Având în vedere faptul că astfel de clădiri de patrimoniu devenite muzee nu trebuie să rămână pentru generațiile viitoare doar depozitarele unor colecții de obiecte și pentru o utilizare eficientă a contextului muzeal, în acord cu tendințele muzeologiei actuale, noua abordare tematică a impus amenajarea unor spații care să permită organizarea de activități specifice muzeului. Astfel, *salonul-rotundă*, păstrând caracteristici ambientale definitorii pentru secolul al XIX-lea, ilustrate de replicile realizate după mobilierul original al casei, a devenit un spațiu destinat desfășurării unor evenimente cultural-recreative: concerte, lansări de carte, audiții muzicale, seri de muzică și poezie, spectacole de teatru.

De asemenea, pentru a provoca interesului publicului pentru instituția muzeală și pentru a demonstra valențele educative ale muzeului, a fost amenajat un *atelier educațional* unde se pot desfășura activități și programe interactive a căror elaborare este condiționată de colecțiile care alcătuiesc patrimoniul muzeal, categoriile și fluxul de public, interesele vizitatorilor și particularitățile comunității locale.

Proiectul acesta expozițional reprezintă și un cadou făcut vizitatorilor de toate vârstele de către o echipă pluridisciplinară de specialiști care și-au orchestrat eforturile cu intenția de

a reda intimitatea și autenticitatea casei boierești, dar și de a surprinde ingenios vizitatorul. Astfel, au fost utilizate instrumente și concepte muzeotehnice ce permit abordări interactive în relația muzeu-public, asigurând integrarea edificiului în contemporaneitate. O tehnologie de ultima generație care este *utilizată pentru prima dată într-un muzeu din România* – o proiecție holografică – permite vizitatorului o „întâlnire” cu... Mihail Kogălniceanu (interpretat de actorul Nicolae Urs, de la Teatrul „Odeon” din București) care le prezintă vizitatorilor casa și familia, textul fiind o adaptare în limbajul epocii. De asemenea, Mihail Kogălniceanu rostește câteva fragmente din unele dintre discursurile sale celebre, el fiind un reputat și recunoscut orator, astfel încât publicul de toate vârstele rămâne cu sentimentul că a fost cu adevărat musafir acasă la Mihail Kogălniceanu.

Muzeul și-a redeschis porțile pentru public în ziua de 4 martie 2012, iar până la finele anului a avut un număr de aproximativ 10.000 de vizitatori, cifră care demonstrează că preocuparea pentru cercetarea patrimoniului mobil și imobil nu trebuie să rămână la nivel de deziderat și că acest demers nu este zadarnic. Acest nou proiect expozițional a reprezentat pentru specialiștii implicați o provocare, dar și o reușită. Importanța acestor clădiri-monumente istorice este indiscutabilă în economia zonei sub aspectul promovării turistice, a dezvoltării durabile, a integrării și asimilării valorilor europene. Aceste clădiri de patrimoniu, astăzi muzee, nu trebuie să rămână pentru generațiile viitoare doar depozitarele unor colecții de obiecte, ci trebuie să demonstreze că dețin puternice argumente cu care un popor își apără originea, individualitatea, tradițiile și valorile transmise de la înaintași.

”MIHAIL KOGALNICEANU” MEMORIAL MUSEUM. A NEW EXHIBITION PROJECT

(abstract)

The Kogălniceanu House in Iasi, built around 1818, is a neoclassical building with floor, whose specificity is the oval ballroom. The building is included on the List of Historical Monuments. The Main tenant was Mihail Kogălniceanu, important political figure, minister, and diplomat. He was one of the first Romanian historians, professor at the Academy, editor of medieval chronicles and author of important studies. Kogălniceanu owned a valuable art collection, sold in Germany towards the end of his life.

The building was saved and turned into a Museum in 1971 due to the efforts of Professor Gh. Băileanu who had attended History and Museum Studies in Paris. Along the time, museographers Alexandru Radu, Petre Abrudan and Georgeta Crăciun had special merits for choosing the topic and for conceiving the main exhibition of the museum. In 1994, the building entered a process of consolidation-restoration which ended in 1999. The thematic reorganization of the main exhibition was done after a project of the museographer Violeta Onișoru. The actual project for the rearrangement of the exhibition space took place between 2009 and 2012. It was centered on the recreation of the atmosphere of a 19th century aristocratic house by emphasizing a rich patrimony mostly connected to the name and family of Mihail Kogălniceanu.

Fig. 24 Camera de oaspeți

Fig. 25 Vedere din dormitor

Fig. 26 Vedere din dormitor

Fig. 27 Vedere din salon

Fig. 28 Rotonda casei Kogălniceanu

Fig. 29 Vedere din sufragerie

Fig. 30 Vedere din sufragerie

Fig. 31 Biroul cu holograma lui M. Kogălniceanu